

Un destin istoric: Biserica Română Unită

ANCHETA REVISTEI VATRA. VOLUM REALIZAT DE IULIAN BOLDEA, AL. CISTELECAN, CORNEL MORARU ȘI VIRGIL PODOABĂ. REVISTA VATRA ÎN COLABORARE CU EDITURA ARHIPELAG, TÎRGU MUREȘ, 1999.

Transilvania e prin excelență un spațiu policromic. La plurivocitatea ei etnică se adaugă — adesea în strânsă legătură cu acest suport — o policromie confesională. Etniile „majore”, definatorii pentru spiritualitatea și civilizația provinciei, au trecut, toate, printr-un proces istoric de difracție confesională, ajungându-se la un „echilibru” (cu precaritățile sale) între confesiunile „apostolice” și cele protestante. Populația maghiară și germană de aici s-a divizat, cu o echitate remarcabilă, între cele două direcții confesionale. Populația românească, nu prea tentată, deși ispitită, de elaborările de tip protestant, a rămas monolitic ortodoxă pînă spre 1700. Din acest an însă cunoaște și ea un proces de desfăcere în două blocuri confesionale, căci acum se naște „catolicismul românesc” de variantă bizantină, promovat de Biserica Română Unită. La împlinirea a trei sute de ani de la nașterea acestei Biserici, „opera” ei spirituală, culturală și chiar politică, era aproape necunoscută românilor, fiind cu totul ocultată de suprimarea cultului greco-catolic, prin decretul communist din 1948.

Sfîrșitul anului 1989 a dus, pe lîngă altele, și bune și rele, la repunerea în drepturi, cel puțin teoretic, a Bisericii Române Unite cu Roma. A fost doar un prim pas. Anii care au urmat au impus alți și alți pași, de cele mai multe ori dificili, dovedindu-se, în cele din urmă, faptul că primul fusese cel mai ușor... Trebuia împrăștiată ceața care învăluia „subiectul”, trebuia pornită bătălia cu prejudecățile, automatismele, mentalitățile instalate în aproape cinci decenii de dictatură și, ce-i mai grav, cu procesul de falsificare a istoriei și a spiritualității românești. Mănușa a fost aruncată de redactorii revistei *Vatra* prin lansarea întrebării: „**Ce știți despre contribuția Bisericii Române Unite cu Roma la spiritualitatea, cultura, politica și istoria României?**” Peste așteptările inițiatorilor, răspunsurile au început să curgă, astfel încît, de la numărul 4 din 1996, pînă la numărul 6 din 1998, ele au fost găzduite, într-o rubrică devenită permanentă, în paginile revistei țîrgumureșene. S-au adunat astfel 154 de opinii dintre cele mai diverse: de la negarea radicală a acestei contribuții, trecînd prin nuanțări subtile, analize lucide sau patetice, scurte sau ample reflecții ale unor istorici, clerici sau laici, oameni politici, filosofi sau simpli credincioși, ortodocși sau greco-catolici, pînă la polul opus, de exagerare a acestui rol, ba chiar de atitudini vindicative, nici o nuanță nu a rămas neilustrată. Toate acestea alcătuiau deja un tablou care trebuia doar înrămat. Astfel încît s-a purces la lucru: așa s-a născut antologia pe care o semnalăm în aceste rînduri.

Regretatul Profesor Mircea Zăciu, în deschiderea volumului, sub titlul *Biserica sub cerul liber*, numea antologia: „carte albă a Bisericii Unite”, menită să grăbească înfăptuirea unui „act de justiție istorică”. În Nota redacției se precizează faptul că, din cele 154 de răspunsuri au fost selectate 111, atît pentru simetria cifrei, cît și ținîndu-se cont de anumite criterii. Din principiu — și cu scuzele de rigoare — au fost eliminate contribuțiile ierarhilor slujitori ai celor două Biserici românești, greco-catolică și ortodoxă, care „ar fi fost dezechilibrate în favoarea prelaților greco-catolici”. De asemenea, au fost lăsate deoparte intervenții semnificative, dar care nu răspundeau la întrebare sau erau prea subiective. Totuși, în Addenda, găsim reportate cîteva excelente interviuri acordate de înalți prelați ai celor două Biserici, strîns legate de problema dezbătută și chiar provocate de aceasta. Este, de asemenea, republicată cuvîntarea ÎPSS Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, rostită în Catedrala Lugojului, cu prilejul retrocedării acesteia cultului greco-catolic. Asupra acestor din urmă aspecte se cuvine să revenim.

Devreme ce antologatorii au operat deja o selecție a intervențiilor, ne va fi cu atît mai greu să le semnalăm pe cele mai importante dintre cele rămase. Totuși, se cuvine să înșirăm cîteva nume de prestigiu ale culturii și spiritualității românești contemporane, prezente în sumar: Dorin Tudoran, scriitor, Washington-Chișinău; Neagu Djuvara, istoric, București-Paris; Sorin Antohi, sociolog, profesor universitar, București; Livius Ciocărlie, scriitor, profesor universitar, București; Doina Jela, scriitor, publicist, Franța; Adrian Marino, teoretician literar, Cluj; regretatul Ion Rațiu, parlamentar, București; regretatul Ion Vlasiu, sculptor, scriitor, București; Liviu Ioan Stoiciu, poet, redactor al revistei *Viața Românească*, București; Ioan Buduca, eseist, redactor-șef al revistei *Cuvîntul*, București; Radu Mareș, scriitor, Cluj; Pavel Chihaia, istoric, scriitor, München; Dan Horia Mazilu, istoric literar, profesor universitar, București; Viorel Gheorghîță, scriitor, Arad; Radu Bercea, orientalist, cercetător la Institutul de orientologică, București; Pompiliu Teodor, academician, istoric, profesor universitar,

Cluj; Caius Dobrescu, scriitor, lector universitar la Universitatea Transilvania, Braşov; Alexandru Vlad, scriitor, redactor al revistei *Vatra*, Tîrgu Mureş; regretatul Teohar Mihadaş, scriitor, Cluj; Ioan Muşlea, scriitor, Cluj; Camil Mureşanu, academician, istoric, profesor universitar, Cluj; Liviu Antonesei, scriitor, politician, redactor-şef al revistei *Timpul*, Iaşi; Alexandru Zub, academician, istoric, directorul Institutului A. D. Xenopol, Iaşi; Victor Ivanovici, eseist, profesor universitar, Atena; Ion Buzăşi, istoric literar, profesor la Institutul teologic, Blaj; Emilian Galaicu-Păun, poet, critic literar, lector la Universitatea din Chişinău; Luca Piţu, eseist, profesor universitar, Iaşi; regretatul Mircea Zăciu, critic şi istoric literar, profesor universitar, Cluj-Bonn; regretatul Radu G. Ţeposu, critic literar, directorul publicaţiilor *Cuvîntul*, Bucureşti; Viorica Lascu, profesor universitar, preşedintele Asociaţiei Generale a Românilor Uniţi - AGRU, Cluj; Mircea Muthu, istoric literar, profesor universitar, prorector al Universităţii Babeş-Bolyai, Cluj; Sanda Stolojan, scriitor, traducător, Paris; Octavian Paler, scriitor, Bucureşti; Gabriel Liiceanu, filosof, profesor universitar, directorul editurii Humanitas, Bucureşti; Ioan Groşan, scriitor, redactor al revistei *Academia Caţavencu*, Bucureşti; Doina Cornea, cadru universitar, Cluj; Mihai Şora, filosof, Bucureşti; Mircea Martin, critic şi teoretician literar, profesor universitar, directorul editurii Univers, Bucureşti; regretatul Eugen Todoran, critic şi istoric literar, profesor universitar, Timişoara; Călin Sămărghiţan, profesor şi publicist, Sibiu; Laurenţiu Ulici, critic literar, senator, preşedintele Uniunii Scriitorilor din România.

Titlurile intervenţiilor, fie date de autorii lor, fie extrase din context de către antologatori, sînt extrem de sugestive şi nu pot decît să invite la lectură, la reflecţie şi, ceea ce este cel mai important, la reconsiderarea unor atitudini, la toleranţă, la ecumenism, la acceptarea *celuilalt*, aşa cum este el, chiar dacă *e altfel* sau *gîndeşte altfel* decît tine. Le spicuim pe cele care ni se par cele mai plastice: „Cum am rămas fără două biserici” (Dorin Tudoran); „prima adevărată trezire a sentimentelor noastre naţionale” (Neagu Djuvara); „românitatea a fost inventată de uniaţi” (Sorin Antohi); „ne împărtăşim şi noi din demnitatea lor” (Livius Ciocârlie); „Oamenii au simţit nevoia să se apere sub scutul Romei” (Ion Vlasiu); „Nu mai avem cum să ignorăm rolul creator al catastrofei de la 1701” (Ioan Buduca); „cea mai interesantă bătălie în ordine spirituală ce ne stă în faţă” (Radu Mareş); „Biserica greco-catolică rămîne, pînă azi, un semn de întrebare” (Alexandru George); „Spiritualitatea românească nu poate avea un singur aspect” (Pavel Chihaiia); „Nu este oare preferabilă limba latină celei slavone?” (Radu Bercea); „Pentru mine, biserica greco-catolică înseamnă, înainte de toate, o casă” (Ovidiu Ghitta); „una din cele mai importante căi de urmat pentru ieşirea din ţişănia tranziţiei dîmboviţene” (Dan Silviu Boerescu); „O deschidere spre Europa modernă” (Pompiliu Teodor); „o solidaritate a celor ce au fost marginalizaţi” (Gheorghe Perian)... „Nu sînt un boşiman catehizat de misionari” (Alexandru Vlad); „Dimensiunea etică şi culturală e desigur cea care interesează acum mai mult” (Al.Zub); „În anumite domenii, românii din Transilvania s-au realizat exclusiv prin personalităţi de confesiune unită” (Vasile Dan); „Sînt un hibrid ortodox — greco-catolic şi mă consider o ecumenică” (Ruxandra Cesereanu); „*o restitutio in integrum* a adevărului despre Biserica Română Unită cu Roma” (Ioan Moldovan); „Nu-l văd pe domnul Hrebenciuc meditănd asupra nuanţelor dogmei” (Andrei Bodiu); „Valori mai degrabă complementare decît antagonice” (Petru Poantă); „Catholicizarea românilor din Ardeal echivalează cu întoarcerea Fiului Risipitor” (Dan Damaschin); „două biserici la fel de *româneşti*” (Al.Th.Ionescu); „respectul şi îngăduinţa pentru *Celălalt*” (Mircea Zăciu); „Faţa noastră mai bună” (Romulus Bucur); „O noapte a Sf. Bartolomeu care a durat mai bine de patru decenii” (Ovidiu Mureşan); „îmi repugnă dreptatea care va perpetua o altă ură” (George Vulturescu); „Problema greco-catolicismului e cea mai europeană interogaţie a conştiinţei” (Radu G.Ţeposu); „Prin Unire am ieşit din preistorie şi am păşit în contemporaneitate” (Viorica Lascu); „Splendoarea creştinismului primar şi ferestrele zăbrele ale ecumenismului contemporan” (Marius Jucan); „nu cred că uniaţii sînt croaţii noştri” (Mihai Dinu Gheorghiu); „numărarea martirilor nu hrăneşte decît aroganţa clerului” (Vasile Gogea); „Talentul şi ştiinţa acţiunii” (Gabriel Liiceanu); „Vaticanul — un N.A.T.O. blînd, fără arme” (Ioan Groşan); „Rezistenţă spirituală în faţa pericolului comunist” (Doina Cornea); ... şi exemplele ar putea continua...

Nu avem dreptul de a ocoli opiniile adverse greco-catolicismului, dintre care le vom semnala pe acelea ale lui: Viorel Gheorghişă care se întrebă dacă „Există o componentă greco-catolică a spiritualităţii româneşti?” şi pune sub semnul îndoielii însuşi subiectul anchetei; Dan Horia Mazilu care susţine că această biserică greco-catolică... „a cam încetat să fie greco-catolică” şi parcurge istoricul problemei din unghi opus. Mihai Dragolea semnalează chiar „aparitia unei mentalităţi de sorginte totalitară printre intelectualii uniţi” care pretind că dacă „nu eşti unit, nu pricepi nimic din ce este demn de priceput pe lumea asta”.

Şi, vorba strămoşilor noştri, *finis coronat opus*, volumul se încheie cu patru interviuri acordate de: ÎPSS Lucian Mureşan — „Acest sînge martiric va aduce roadele sale”; ÎPSS Nicolae Corneanu — „Europa desfăşoară

o energie imensă în scopul creării acelor structuri care să unească statele și popoarele. Ar fi tragic ca în acest timp Bisericele să acționeze în direcție inversă”; „Iată, astăzi am venit aici să dau această mărturie despre adevăr și dreptate” (atît cuvintele rostite cu prilejul primului serviciu divin înfăptuit în Catedrala retrocedată greco-catolicilor, de la Lugoj, cît și faptele Mitropolitului Banatului sînt exemplare pentru calea ecumenică de urmat, din nefericire neurmată, dialogului și toleranței preferîndu-li-se conflictul și intoleranța!); PSS Virgil Bercea — „Ajutînd pe greco-catolici, Biserica Ortodoxă nu va avea de pierdut, ci poate fi un promotor al unui ecumenism care să conducă spre refacerea cu adevărat a *cămășii lui Cristos, cea una*”; p. Marko Ivan Rupnik, s.j., figură remarcabilă a Companiei lui Isus, pictor, teolog și filosof, profesor de spiritualitate orientală la Pontificio Istituto Orientale și Universitatea Gregoriană din Roma, care afirmă că „Noua evanghelizare e începutul unui dialog deschis între Biserică și lume”, dar și că „Vremea în care fiecare își sublinia propriile caracteristici a trecut” sau că „Fără personalități în cîmpul reflecției teologice, greco-catolicismul se va tăgădui de la sine”. Pe aceeași linie a dorinței de echidistanță, autorii antologiei au ales ca Viorel Gheorghită, opozant al greco-catolicismului, să analizeze, în final, ancheta desfășurată de revista *Vatra* și să facă unele considerații, în loc de concluzii, „Pe marginea unui contencios bisericesc”.

Fiecare dintre aceste din urmă interviuri merită parcurs *in extenso*, ca și intervențiile și opiniile, unele extrem de incitante, din cuprinsul volumului.

În luna mai a anului de grație 1999, Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea a pășit pe pămîntul României. A fost un moment extraordinar, cînd toată populația a crezut, a sperat că se va deschide o nouă pagină în relațiile dintre confesiunile din România. Vă mai aduceți aminte cîte nădejdi se legau de acea istorică vizită? Își mai aduce aminte cineva ce a simțit toată suflarea din această țară atunci? Parcă pogorîse asupra tuturor harul divin al înțelegerii, al iubirii frățești, al toleranței, al *ecumenismului*! Ce s-a ales de toate acele nădejdi? La asta rămîne să reflectăm cu toții... □

Cornelia Cistelean